

วารสารพุทธศิลปกรรม

JOURNAL OF BUDDHIST ARTS

05

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 | กรกฎาคม - ธันวาคม 2566 | Vol. 6 No. 2 | July - December 2023 |

ISSN : 1905-534x (Print)
ISSN : 2697-6099 (ONLINE)

บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คติความเชื่อพระเจ้าไม้ล้านนา

Beliefs in Lanna Wooden Buddha Image

ปณณวิชญ์ ซาไซ
ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, สุชัย สิริวิกุล

Punnawich Shakhai

Sirisak Apisakmontree, Suchai Siriraveekul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, Email: khawfang300@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความเป็นมา คติความเชื่อ และอานิสงส์ในการสร้างพระพุทธรูปไม้ล้านนา สรุปผลการศึกษาดังนี้

ประวัติการสร้างพระพุทธรูปไม้พบในตำนานพระแก้วมรกตที่แต่งสมัยพระเมืองแก้ว พระเจ้าไม้ที่มีจำนวนมากในอดีตได้สะท้อนให้เห็นความหลากหลายและการมีอิสระในการสร้างสรรค์งานของชาวล้านนา โดยไม้มงคลที่นิยมนำมาสร้างสรรคพระพุทธรูปไม้ เช่น ไม้สัก ไม้ศรี (ไม้โพธิ์) ไม้สะเลียม (ไม้สะเดา) ไม้แก่นจันทน์ ไม้กุ่ม ไม้ขนุน ไม้บุนนาค เป็นต้น อย่างไรก็ตามพบพระพุทธรูปไม้บางองค์ที่สร้างจากการใช้ไม้หลากหลายประเภทรวมกัน

คติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปไม้ล้านนาที่พบในคำจารึกบริเวณฐานพระพุทธรูปไม้ ได้แก่ คติเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาสมัยที่มีระยะเวลา 5,000 ปี คติเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญให้กับผู้วายชนม์ และคติเกี่ยวกับพระพุทธรูปประจำชะตา เป็นต้น

การใช้ไม้ที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูปตามตำนาน เช่น ไม้จันทน์ และเกี่ยวข้องับพุทธประวัติ เช่น ไม้โพธิ์ จะได้รับอานิสงส์มากกว่าการใช้ไม้อื่นๆ ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูป

คำสำคัญ: พระพุทธรูปไม้, คติความเชื่อ

Abstract

This article is to analyze the history, beliefs, and merits of creating Lanna wooden Buddha images. The study results are summarized as follows:

The history of Lanna wooden Buddha images can be found in the legend of Phra Kaen Chandana Daeng, which was written during the reign of King Mengrai. The large number of wooden Buddha images in the past reflects the diversity and creativity of the Lanna people. The auspicious woods that are commonly used to create wooden Buddha images include teak wood, Bodhi wood, neem wood, sandalwood, gum wood, jackfruit wood, and rosewood, among others. However, some wooden Buddha images are made from a combination of various types of wood.

The beliefs associated with the creation of Lanna wooden Buddha images, as found in the inscriptions on the bases of wooden Buddha images, include the belief in the 5,000-year existence of Buddhism during the time of the Buddha Gotama, the belief in the dedication of merit to the deceased, and the belief in Buddha images for the zodiac sign, among others.

The use of wood that has a history of being associated with the creation of Buddha images in legends, such as sandalwood, and with Buddhist history, such as Bodhi wood, will than the use of other woods in creating Buddha images.

Keywords: Wooden Buddha image, Belief

บทนำ

พระพุทธรูป หรือพระพุทธรูปปฏิมา แปลตามศัพท์ว่ารูปเปรียบของพระพุทธรเจ้า (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2548: 23) ล้านนาเรียกพระเจ้า รูปเปรียบพระพุทธรเจ้านั้นปรากฏมาก่อนแล้วในสมัยพุทธกาล ในลักษณะการแสดงปาฏิหาริย์ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกว่าพระพุท

นิรมิตหรือพระพุทธรูปสำหรับรูปเปรียญของพระพุทธรูปที่ปรากฏเป็นพระพุทธรูปเชื่อว่าถูกสร้างขึ้นครั้งแรกภายหลังพระพุทธรูปเจ้าปรินิพพานไป 700 ปี ปรากฏในสมัยของพระเจ้ากนิษกะ แห่งราชวงศ์กุษาณะ ที่แคว้นคันธารราฐ ราว พ.ศ. 663 – 705 มีลักษณะทางประติมากรรม วิทยาคล้ายกับรูปเคารพของชาวกรีก โดยก่อนหน้านั้นพบเพียงการสร้างรูปสัญลักษณ์ต่างๆ แทนพระพุทธรูปพระวัตติเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรูป ส่วนในล้านนาราวต้นพุทธศตวรรษที่ 21 สมัยพระเจ้าเมืองแก้วมีการแต่งเรื่องพระแก่นจันทน์ที่อธิบายมูลเหตุการสร้างพระพุทธรูปไม้ขึ้นครั้งแรกในพระพุทธศาสนาในลักษณะตำนานศาสนา

พระพุทธรูปที่มีอัตลักษณ์อย่างหนึ่งในภาคเหนือตอนบน คือ พระพุทธรูปไม้ หรือ พระเจ้าไม้ พบหลากหลายรูปแบบ (ศิริพงษ์ ศักดิ์สิทธิ์, 2554: 60) ดังนี้

จังหวัดเชียงใหม่ สำรวจพบที่วัดดอกคำ วัดเชียงยืน วัดช่างแต้ม วัดศรีเกิด วัดสำเภา วัดควรถาม้า วัดพันเตา วัดทรายมูลเมือง วัดหัวข่วง วัดหมื่นล้าน วัดดวงดี วัดทรายมูลเมือง วัดทรายมูลพม่า วัดดอกเอื้อง

จังหวัดลำพูน พบที่วัดบ้านหลุก

จังหวัดลำปาง พบที่วัดนาคตหลวง วัดน้ำใจ วัดป่าจำ วัดป่าต้นหลวง วัดปางสนุก วัดทุ่งผึ้ง วัดทุ่งคา วัดวังหม้อ และวัดห้วยแหวน

จังหวัดแพร่ พบที่วัดหลวง วัดศรีดอนคำ

จังหวัดน่าน พบที่วัดถ้ำตอง วัดบ่อสวก วัดนาซาว วัดตาแก้ว วัดต้นแก้วนาท้อ วัดศรีเกิด วัดสะหมย์ วัดม่วงเจริญราษฎร์ วัดมหาโพธิ์ วัดน้ำล้อม วัดพญาวัด วัดคัวะ วัดหนองบัว วัดท่าล้อ วัดชนะไพร วัดสวนหอม และในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน

จังหวัดพะเยา พบที่วัดศรีโคมคำ

จังหวัดเชียงราย พบที่วัดพระแก้วเชียงราย วัดสันป่าหนาด วัดฝิ่งหมื่น

ปริมาณพระเจ้าไม้ที่มีจำนวนมากเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นความหลากหลายและการมีอิสระในการสร้างสรรค์งานทั้งทางด้านรูปแบบ ซึ่งพบทั้งในกลุ่มพระพุทธรูปเชียงแสน กลุ่มไทลื้อ กลุ่มล้านช้าง กลุ่มพม่า-ไทใหญ่ กลุ่มชาวลัวะ กลุ่มที่เป็นช่างพื้นถิ่น และกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลรัตนโกสินทร์ เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความนิยมในการสร้างสรรค์ของคนหลายๆ กลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือตอนบน พบทั้งพระเจ้าไม้ที่แสดงปางมารวิชัย ปางสมาธิ ปางไสยาสน์ ปางห้ามญาติ ปางเปิดโลก ปางรำพึง ปางห้ามแก่นจันทน์ ปางประทานอภัย ปางห้าม

สมุทร เป็นต้น ทั้งยังพบการใช้เทคนิคในการตกแต่งที่หลากหลาย ทั้งการลงรักปิดทอง การปั้น
รักสมุก ลายเขียนด้วยชาด ประดับกระจกจีน เป็นต้น

พระเจ้าไม้ในจำนวนนี้ องค์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดสร้างสรรค์ขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2247 พบที่
วัดค้อวะ อำเภอนาทม จังหวัดน่าน ส่วนกลุ่มพระเจ้าไม้ที่สร้างขึ้นใหม่พบว่าสร้างใน พ.ศ. 2512
ก่อนจะลดปริมาณลงและหมดความนิยม ซึ่งมีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงไปของคติความเชื่อ
เดิมในการสร้างพระพุทธรูปถวายไว้ในพระพุทธรูปศาสนา ปัจจุบันพบการฟื้นฟูการสร้างพระเจ้า
ไม้ในบางพื้นที่ เช่น จังหวัดน่าน เป็นต้น

คติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปไม้ล้านนา

ความน่าสนใจของพระเจ้าไม้อย่างหนึ่ง คือ ฐานพระพุทธรูปที่มักทำเป็นแท่ง
สี่เหลี่ยมสำหรับใช้เป็นพื้นที่จารึกข้อความ วันเดือนปีที่สร้าง ชื่อเจ้าศรัทธา นามผู้สร้าง สิ่ง
ที่สร้าง เจตนาในการสร้าง คำปรารณาของผู้สร้าง และคำบาลี ทั้งนี้พบว่ากลุ่มผู้สร้างมีทั้งเจ้า
นาย ขุนนาง พระสงฆ์ และชาวบ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างไว้บูชาพระพุทธรูปศาสนาให้อยู่
ได้ครบ 5,000 ปี โดยความปรารถนาของตนเพื่อให้เข้าถึงนิพพาน บ้างก็ต้องการให้มีปัญญา
บ้างก็อุทิศบุญกุศลจากการสร้างพระพุทธรูปนี้ไปให้บรรพชนผู้ล่วงลับไปแล้ว บ้างก็สร้างเป็น
พระพุทธรูปค้าชะตาให้ตนเอง บ้างก็สร้างไว้ให้เป็นที่บูชาแก่เทวดาและบุคคล บ้างก็ปรารถนา
ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ บ้างก็สร้างพระพุทธรูปเพื่อแก้บน ซึ่งความปรารถนาทั้งหมดนั้นได้
สะท้อนให้เห็นคติความเชื่อทางพระพุทธรูปศาสนาที่คนล้านนาเชื่อถือ คติที่น่าสนใจ ได้แก่ คติ
พระพุทธรูป 5,000 ปี คติการบูชา คติการอุทิศบุญกุศล และคติพระพุทธรูปประจำชะตา
มีรายละเอียดดังนี้

1) คติเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของพระพุทธรูปศาสนาสมัยพระเจ้าโคตมะที่มีระยะเวลา 5,000 ปี

คตินี้เกี่ยวข้องกับเรื่องปัญญาอันตรธานในพระพุทธรูปศาสนา หมายถึง การสิ้นสูญ 5
ประการของสิ่งสำคัญในพระพุทธรูปศาสนา

เมื่อพิจารณาจากรากศัพท์ คำว่าปัญญาอันตรธานที่เป็นคำสมาส มีรากศัพท์มาจาก
ภาษาบาลี 2 คำ คือ คำว่า “ปัญญา” และ “อันตรธาน” ปัญญาหมายถึงห้า อันตรธานะหมายถึง
ความสูญหายหรือเครื่องปิดบัง (พระอุตรคณาธิการ และ จำลอง สารพัดนึก, 2530: 973) ด้วย
เหตุนี้คำว่า ปัญญาอันตรธาน จึงหมายถึง แนวคิดที่ว่าด้วยการที่พระศาสนาอันมีพระศากยมุนีเจ้า

ทรงเป็นศาสดา จะถึงกาลดับสูญลงภายในระยะเวลา 5,000 ปี ภายหลังจากพุทธปรินิพพาน โดยแบ่งลำดับขั้นของความเสื่อมของพระศาสนาตามลำดับช่วงเวลาละ 1,000 ปี รวม 5 ขั้น เป็นเวลา 5,000 ปี ได้แก่ 1) ปริยัติอันตรธาน คือ ความเสื่อมสูญแห่งปริยัติ อันได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอน มีระยะเวลา 1,000 ปี 2) ปฏิบัติอันตรธาน คือ ความเสื่อมสูญแห่งการปฏิบัติ 3) ปฏิเวธอันตรธาน คือ ความเสื่อมสูญแห่งการบรรลุมรรคผล 4) ลิงคอันตรธาน คือ ความเสื่อมสูญแห่งสมณเพศ 5) ธาตุอันตรธาน คือ การเสื่อมสูญแห่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2539: 266)

เมื่อพระศาสนาพระสมณโคตมเจ้ามาถึง 5,000 ปี คือ พ.ศ. 5000 พระพุทธศาสนาจะอันตรธานไป ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงสาเหตุของการอันตรธานว่ามาจากสาเหตุต่างๆ เช่น พระพุทธเจ้าบางพระองค์ไม่แสดงธรรมโดยพิสดาร ไม่มีการบัญญัติสิกขาบท ไม่แสดงปาติโมกข์ สัทธรรมปฏิรูป โมฆบุรุษ ความไม่เคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย ในสิกขา ในสมาธิ ไม่เจริญสติปัญญา 4 ความประมาท ความเกียจคร้าน ความมกมก ความไม่สันโดษ โอโยนิยมนสิการ ความไม่มีสัมปชัญญะ เป็นต้น ส่วนพระสัทธรรมจะดำรงอยู่ได้นานก็ด้วยนัยตรงกันข้ามนั้น (พระเกรียงไกร สุทอมโน (ยางเครือ), 2556: ก)

คติความเชื่อเรื่องปัญจอันตรธานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอายุพุทธศาสนา 5,000 ปีนี้ส่งผลให้เกิดการก่อสร้างพุทธศาสนสถานและวัตถุจำนวนมากให้มีความแข็งแรงมั่นคงถาวรสามารถอยู่ได้จนถึง 5,000 ปี ภายหลังจากเมื่อศาสนสถานเหล่านั้นจะพังทลายก็ซ่อมให้อยู่ต่อไปจนถึง 5,000 ปี ที่ซ่อมไม่ได้ก็สร้างขึ้นใหม่ทดแทนให้อยู่ยาวนานไปจนถึง พ.ศ. 5000

2) คติเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญให้กับผู้วายชนม์

การอุทิศบุญกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว เกิดขึ้นตามความเชื่อที่ว่าเมื่อคนเราตายลงแล้ว กุศลผลบุญและกรรมที่ได้กระทำไว้ในชาตินี้ จะเป็นตัวกำหนดว่าคนๆ นั้น จะไปยังภพภูมิใดตามที่ปรากฏในไตรภูมิ ตัวอย่างการอุทิศส่วนบุญให้บิดาและญาติที่ล่วงลับไปแล้ว มีให้เห็นที่ฐานพระพุทธรูปองค์หนึ่ง อันระบุว่า เจ้ามหาชีวิต (พระเจ้าอินทวิชยานนท์) ได้อุทิศให้แก่เจ้ากาวิโรรสสุริยวงศ์ (เจ้าชีวิตอ้าว) ดังว่า “...จุลศักราช 1234 (พ.ศ. 2415) ปีเต่าสัน เดือนยี่เพ็ญ มอญ วัน 5 ไทโยวันดับเป้า มหาศรัทธาพระเจ้าชีวิตผู้เป็นต้นคิด พร้อมทั้งราชเทวีแม่เจ้าคำแผ่นและราชบุตร แม่เจ้าบัวทิพย์เป็นประธาน ร่วมกับพี่น้องลูกหลานเหลนของท่านทุกๆ คน จัดทำพิธีพุทธาภิเษกพระพุทธรูปองค์นี้ แล้วถวายไว้ที่วิหารวัดพันเตา นี้ อุทิศกุศลให้พระเจ้า

ชีวิต พระบิดาให้ราชเทวี พระมารดาของเจ้าคำแผ่น และให้พี่น้องที่พิราลัยไปสู่โลกหน้า เพื่อให้ทุกๆ องค์ได้เสวยผลบุญเทอญ...” (ฮันส์ เพนธ์, 2519: 140)

ในพระไตรปิฎก และอรรถกถา มีการกล่าวถึงการถวายทานเพื่อส่งเสริมหรือคุ้มครองวิญญานของบรรพบุรุษเช่นกัน เช่น ครั้งหนึ่งพระสารีบุตรเถระได้สร้างกุฏิ 4 หลัง พร้อมถวายข้าวและน้ำแก่งส้ม โดยมิจุดประสงฆ์เพื่ออุทิศให้แก่อดีตมารดาที่เกิดเป็นเปรต ผลของทานที่พระสารีบุตรเถระอุทิศให้ นั่น ให้ผลทันทีแก่นางผู้เป็นอดีตมารดาทันทีที่ถวายเสร็จ ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกว่า “ในขณะที่พระเถระอุทิศส่วนบุญให้ตนเอง วิบากคืออาหาร น้ำดื่ม และเครื่องนุ่งห่มก็เกิดขึ้นแก่นางเปรตนั้น นี่เป็นผลแห่งทักษิณา ลำดับนั้น นางมีรูปร่างหมดจด นุ่งผ้าสะอาด สวมใส่ผ้าเนื้อดีกว่าผ้าแคว้นกาสี มีพัสดราภรณ์ และเครื่องประดับวิจิตรงดงาม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 161) ส่วนในล้านนาจะพบคำให้ศีลให้พรของพระเมื่อเราถวายของอุทิศให้ผู้วายชนม์ ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับคำปรารภในการอุทิศที่ปรากฏที่ฐานพระเจ้าไม้ล้านนา ดังว่า “...หื้อพ้นจากที่ทุกข์ ได้ถึงที่สุขที่ดี เมื่อไปถึงยามเช้าก็ขอหื้อเป็นข้าวงาย ไปถึงเมื่อยามชวาย หื้อกับเป็นแผ่นเสื้อแลแผ่นผ้า ไปถึงเมื่อลุนปูนหื้อ กลับกลายเป็นสะเปาคำล่ำประเสริฐ นำไปเกิดยังเมืองฟ้าเมืองสวรรค์...” (วีรศักดิ์ ของเดิม, 2551: 61-63) เป็นต้น

3) คติเกี่ยวกับพระพุทธรูปประจำชะตา

คติการสร้างพระพุทธรูปประจำชะตา แสดงความปรารถนาขออานิสงส์เป็นการหนุนดวงชะตาของผู้สร้างให้ดีขึ้น ในโบราณพิธีกรรมและมาตราส่วนการก่อพระพุทธรูป ที่วัดแม่ต๋า จังหวัดเชียงราย มีตอนหนึ่งที่กล่าวถึงการสร้างพระเจ้าไม้ชะตา ดังที่ปรากฏในจารึกที่ฐานพระพุทธรูปไม้ปางไสยาสน์ วัดดวงดี จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสร้างใน พ.ศ. 2399 ดังว่า “ จ.ศ. 1218 ปีรวายสี่ เดือน 10 ขึ้น 7 ค่ำ (วันพุธ) สร้าง (พระพุทธรูปองค์นี้เป็น) พระเจ้าชะตา (ของ) เจ้ามหาพรหม การสร้างและการทำพิธีพุทธาภิเษก (พระพุทธรูป) ทุกอย่างทำเสร็จภายใน 1 วัน” (ฮันส์ เพนธ์, 2519: 113)

คติเกี่ยวกับพระพุทธรูปชะตานิ เป็นความเชื่อทางโหราศาสตร์ที่สืบมาจนถึงปัจจุบัน ว่าคนทั้งหลายเกิดมาพร้อมดวงชะตาที่กำหนดชีวิต ซึ่งบางเวลาดวงชะตาของคนเราก็สามารถตกลงได้และขึ้นสูงได้ สิ่งที่กำหนดดวงชะตาของคนตามหลักโหราศาสตร์ คือ ตำแหน่งของดวงดาวบนท้องฟ้า อันเป็นเครื่องชี้ถึงวาสนาและโชคชะตาของคน แต่ในทาง

พระพุทธศาสนานั้น แมื่อดวงดาวจะมีอิทธิพลต่อชีวิตอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเจ้าชะตา จะไม่สามารถฝืนดวงชะตา พัฒนาตนให้ดียิ่งขึ้นไปได้ (พระยาปริวรรตเวทการ, 2535: 4-5) ดังปรากฏในเรื่องพระสารีบุตรเถระทำนายชะตาชีวิตให้สามเณรติสสะ ว่าตามตำราหมอดูและ ตำราลักษณะจะมีชีวิตอยู่ได้ไม่เกิน 7 วัน สามเณรมีความเศร้าโศกเสียใจมาก ขณะเดินทาง กลับบ้านไปบอกลาพ่อแม่ได้พบปลาน้อยในสระน้ำซึ่งกำลังแห้งเหี่ยว สามเณรจึงรำพันว่า เออ! เรานี้จะตายภายใน 7 วัน ปลานี้หากไม่มีน้ำจะตายในวันนี้แล้ว อย่างกระนั้นเลยถึงเราจะตายก็ ควรโปรดสัตว์หรือปลาเหล่านี้ให้พ้นจากความตายเถิด สามเณรจึงช้อนปลาใหญ่น้อยทั้งหมด ไว้ในภาชนะ คือ บาตรของตนนำไปปล่อยที่แม่น้ำใหญ่ ระหว่างทางพบอิกังถุกแล้วช้อนนาย พราน สามเณรก็ปล่อยแก๊งอีก แต่จนล่วงกำหนดไป 7 วัน สามเณรก็ยังไม่ตาย กลับมีผิวพรรณ ผ่องใสยิ่งขึ้น ญาติจึงบอกให้กลับไปหาพระมหาสารีบุตรเถระ เมื่อพระสารีบุตรเห็นสามเณรก็ มีความประหลาดใจถึงกับเผาตำราโหราศาสตร์ทิ้ง สามเณรติสสะจึงกราบทูลให้ทราบเกี่ยวกับ เรื่องการนำปลาไปปล่อยน้ำและปล่อยอิกังถุกจากริ้วของนายพราน ด้วยการกระทำนี้จึงเป็น บุญให้พ้นจากความตายได้ ด้วยความเชื่อโหราศาสตร์ที่ถูกพระพุทธศาสนากลมกลืนเข้าเป็น เนื้อเดียวกันเช่นนี้ ส่งผลให้เกิดความเชื่อ และประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไม้ชะตา รวมถึง ประเพณีสืบชะตาในล้านนาด้วย

อานิสงส์การสร้างพระเจ้าไม้

อานิสงส์ หมายถึง ผลแห่งกุศลกรรม ผลบุญประโยชน์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1405) ถ้าผลที่ชั่วจะใช้คำว่า วิบาก (อดีตศักดิ์ ละครเขต, 2560: 147-156) ปรากฏในอนุปุพพิ กถาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงมาครั้งแก่บุคคลผู้เริ่มต้นเข้าสู่พระศาสนา ทรงแสดงอานิสงส์ แห่งการออกบวชและแสดงวิบากของกามคุณควบคู่กัน ดังที่ทรงประกาศทานกถา สีลกถา สัก คกถา โทษความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในการออกจากกาม (เนกขัมมานิสังสกถา) กบยสกุลบุตรก่อนออกบวช และเมื่อทราบว่ายสกุลบุตรมีจิตปราศจาก นิรวณฺ์ เบิกบาน ผ่องใสแล้ว จึงประกาศสามกัณฑ์สิทธรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 168)

ด้วยเหตุนี้ อานิสงส์จึงเป็นปฐมเหตุจูงใจให้บุคคลที่ต้องการเข้าถึงธรรมมีจิตผ่องใส เบิกบาน พร้อมจะรับฟังธรรมในลำดับต่อไป เช่นเดียวกับในกรณีของพระอุบาลี ที่พระองค์ ทรงประกาศคุณของพระวินัย ตรัสสรรเสริญการเรียนพระวินัย และพรรณนาคุณพระอุบาลี

ให้ภิกษุทั้งหลายฟัง ทำให้ภิกษุทั้งหลายต้องการเรียนพระวินัยในสำนักพระอุบาลี (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 70)

การอธิบายเรื่องอานิสงส์นี้สามารถชี้แจงข้อสงสัยของบุคคลต่อการปฏิบัติธรรมฝ่ายดีด้วย ทั้งเมื่อพระพุทธองค์ตรัสธรรมฝ่ายกุศลก็ย่อมตรัสธรรมฝ่ายอกุศลประกอบเพื่อชี้แจงให้เห็นความแตกต่างระหว่างหนทางทั้งสองนี้ เช่น ทรงสอนให้ละความกำหนัด ความพอใจ ความรัก ความกระหาย ความกระวนกระวาย ความทะยานอยากในรูป เวทนา สัญญา สังขารและ วิญญาณ ด้วยเห็นประโยชน์ของการปฏิบัติในธรรมข้อนี้

ผลของอานิสงส์นี้มีใช้จะเกิดขึ้นเพียงบุคคลคนเดียวยังเกิดขึ้นได้กับหมู่คณะหรือสังคมเช่นกัน อาทิ อานิสงส์ของการถวายทาน การรักษาศีล เป็นต้น ผลโดยอ้อมของอานิสงส์คือ เมื่อบุคคลเข้าใจ เลื่อมใส และมีแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรมดี เพราะความปรารถนาอานิสงส์ต่างๆ เป็นปฐม จึงนับเป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนาเช่นกัน

สำหรับอานิสงส์ในการสร้างพระเจ้าไม้ถวายในพระพุทธศาสนานั้น ในไบลานอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปไบลานอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปวัดป่าบางจันจว่า ระบุว่า การสร้างพระพุทธรูปจากท่อนไม้ต่างๆ มีอานิสงส์ 17 กัป (มูลนิธिसารานุกรมวัฒนธรรมไทย วิชาการไทยพาศาสนา, 2552: 4289) ไบลานอานิสงส์วัดบ้านท้อ ระบุว่า พระพุทธรูปที่สร้างด้วยไม้ได้เสวยอานิสงส์ 20 กัป ดังนี้ พระพุทธรูปที่สร้างด้วยใบตอง ไบตาล ไบลานที่ได้อานิสงส์ 5 กัป สร้างด้วยแผ่นผ้าได้อานิสงส์ 10 กัป สร้างด้วยดินเหนียวได้อานิสงส์ 15 กัป **สร้างด้วยไม้ได้อานิสงส์ 20 กัป** สร้างด้วยงา เขา ได้อานิสงส์ 25 กัป สร้างด้วยดินและดินก็ได้้อานิสงส์ 30 กัป สร้างด้วยศิลา หิน ได้อานิสงส์ 35 กัป สร้างด้วยชิน (ตีบุก) ได้อานิสงส์ 40 กัป สร้างด้วยทองแซ ทองเหลือง ทองแดง เหล็ก ได้อานิสงส์ 45 กัป สร้างด้วยเงินได้อานิสงส์ 50 กัป สร้างด้วยผงดอกไม้ได้อานิสงส์ 55 กัป สร้างด้วยทองคำที่ได้้อานิสงส์ 60 กัป สร้างด้วยแก้วมณีได้อานิสงส์ 65 กัป **สร้างด้วยไม้แก่นจันทน์และไม้มหาโพธิ์ได้อานิสงส์ 70 กัป** (วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, 2545: 138)

การสร้างพระพุทธรูปด้วยไม้ทั่วไปนั้น ได้อานิสงส์น้อยกว่าการสร้างพระพุทธรูปด้วยไม้แก่นจันทน์และไม้มหาโพธิ์ เช่นเดียวกับที่ปรากฏไบลานวัดควนค้ำม้า (ชัปะนะ ปิ่นเงิน, บรรณาธิการ, 2548: 346-351) ที่ระบุว่า การสร้างพระพุทธรูปด้วยไม้จะได้้อานิสงส์ 20 กัป แต่หากสร้างด้วยไม้แก่นจันทน์และไม้มหาโพธิ์จะได้้อานิสงส์นานเป็นอนันต์ ดังปรากฏตามตาราง

ตารางที่ 1 แสดงลำดับอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุต่างๆ จากใบลาน
ล้านนา

ลำดับ น้อยไปมาก	ใบลานวัดบ้านท่อ	ใบลานวัดจันจว้า	ใบลานวัดควรคำม้า
1	ใบตอง ใบลาน	เขียนบนไม้	ใบตอง ใบลาน
2	แผ่นผ้า	หิน หยก ไม้จันทน์	แผ่นผ้า
3	ดินเหนียว	ไม้	ดินเหนียว
4	ไม้	ทองเหลือง ทองแดง	ไม้
5	นอ งา เขา	ครึ่ง	งา นอ เขา
6	ดินและอิฐ	งาช้าง	ดินเผา
7	ศิลา หิน	ก่ออิฐถือปูน	หิน
8	ดีบุก	หินและเงิน	ตะกั่ว
9	ทองแซ ทองเหลือง ทองแดง เหล็ก	ผงดอกไม้ผสมยางรัก	ทองเหลือง ทองแดง
10	เงิน	ทองคำ	เงิน
11	ผงดอกไม้ผสมยางรัก	แก้วมณี	ทองคำ
12	ทองคำ		แก้วมณี
13	แก้วมณี		ไม้โพธิ์ ไม้แก่นจันทน์
14	ไม้มหาโพธิ์ ไม้แก่นจันทน์		

เมื่อพิจารณาวัสดุที่นำมาสร้างพระพุทธรูปตามที่ปรากฏในโบราณสถาน สามารถจำแนกวัสดุต่างๆ ได้ดังนี้

1) วัสดุที่พบในธรรมชาติ เป็นวัสดุที่ใช้ในชีวิตประจำวันของคนสมัยก่อน เช่น ใบตอง ใบลาน ดินเหนียว (ดินดิบ) ไม้ งา นอ เขา เป็นต้น

2) วัสดุที่มีขั้นตอนการผลิตจากกระบวนการที่เรียบง่ายไปสู่กระบวนการที่ซับซ้อน ได้แก่ แผ่นผ้า ดินเผา หินมีค่า ตะกั่ว ทองเหลือง ทองแดง และทองแดง โดยทองแดงนี้ใช้เรียกทองสำริดหล่อพระพุทธรูปที่รวบรวมจากเครื่องดนตรีโบราณ เช่น กระดิ่ง ฉิ่ง ฉาบ ฆ้อง ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ให้เสียงดัง ไพเราะกังวาล

3) วัสดุที่มีค่ามีราคาสูง ได้แก่ เงิน ทองคำ แก้วมณี

4) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับการบูชาพระพุทธรูปเจ้าในพระไตรปิฎก ได้แก่ ผงดอกไม้

5) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูป ได้แก่ ไม้จันทน์ (พระเจ้าแก่นจันทน์)

6) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ ได้แก่ ไม้โพธิ์

ทั้งนี้แนวคิดในการเรียงลำดับอานิสงส์ที่ได้รับจากการสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุต่างๆ ของคนโบราณ จากอานิสงส์น้อยไปมาก มีดังนี้ 1) วัสดุที่พบในธรรมชาติ 2) วัสดุที่มีขั้นตอนการผลิตเรียบง่ายไปสู่การผลิตที่ซับซ้อน 3) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับการบูชาพระพุทธรูปเจ้าในพระไตรปิฎก 4) วัสดุที่มีค่ามีราคาสูง 5) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูป ได้แก่ ไม้จันทน์ 6) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ ดังนั้น อานิสงส์การสร้างพระเจ้าไม้จากไม้ต่างๆ จึงได้อานิสงส์น้อยกว่าอานิสงส์การสร้างพระเจ้าไม้จากไม้ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป คือ ไม้โพธิ์ และไม้แก่นจันทน์

วัสดุที่ใช้ในการสร้างพระพุทธรูปไม้ล้านนา

พระพุทธรูปไม้ล้านนาล้วนสร้างสรรคมาจากไม้มงคล เช่น ไม้สัก ไม้ศรี (ไม้โพธิ์) ไม้สะเลียม (ไม้สะเดา) ไม้แก่นจันทน์ ไม้กุ่ม ไม้ขนุน ไม้บุนนาค เป็นต้น ไม้เหล่านี้เป็นไม้ที่พบทั่วไปในภาคเหนือ พระเจ้าไม้บางองค์ก็สร้างสรรคขึ้นจากไม้หลากหลายประเภทรวมกัน ดังที่ปรากฏในโบราณวัตถุไม้เหลือง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ระบุว่าให้เอาไม้เตี๊ยะปล่องมาตากแห้งมาแกะเป็นองค์ เอาไม้พระญา-ยอมมาทำยอดเมาลี ไม้เท้าไม้ทันททำแขนขวา ไม้แก้วไม้มาทำแขนซ้าย ไม้ขนุนทำเป็นแท่น หรือในโบราณวัตถุพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร จังหวัดน่าน ระบุว่า เอาไม้เท้า ไม้

ขนุน ไม้บุญนาค ไม้มะมา ไม้ทั้น ไม้สรี ไม้พระถวยอ แทนใช้ไม้เท้า องค์พระใช้ไม้ขนุน ใจใช้ไม้บุญนาค บ่าทั้งสองใช้ไม้แก้ว พระหัตถ์ขวาใช้ไม้มะมา พระหัตถ์ซ้ายใช้ไม้ทั้น พระเศียรใช้ไม้สรี ยอดพระเมาลีใช้ไม้พระถวยอ เป็นต้น โดยเรียกพระพุทธรูปไม้ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากไม้หลากหลายประเภทว่า พระสัมฤทธิ์ มีนัยหมายถึง พระพุทธรูปที่อำนวยผลสัมฤทธิ์ตามคำปรารภของผู้อุสรณ์ที่ให้เห็นในปัจจุบันชาติ ไม่ได้หมายถึงพระที่หล่อด้วยสำริด

ชนิดของไม้ที่นำมาสร้างพระพุทธรูปล้านนา ประกอบด้วย

1) **ไม้สัก** ไม้ที่นำมาสร้างพระพุทธรูปล้านนามักใช้ไม้มงคล คือ ไม้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ถูกต้องตรงกับงาน และอีกลักษณะ คือ ไม้ที่มีนามอันมงคล เช่น ไม้สัก นอกจากจะเป็นไม้กันปลวกและเนื้อไม้เหนียวไม่เปราะเกินไป สามารถนำมาแกะสลักต่าง ๆ ได้ง่าย มีเนื้อลายนที่สวยงามแล้ว คำว่า สัก ยังพ้องเสียงกับคำว่า ศักดิ์ สิ่งถือเป็นนามมงคลอีกด้วย

ไม้มงคลในแต่ละท้องถิ่นก็มีความเชื่อที่ต่างกัน เช่น ราชพฤกษ์ ซึ่งถือเป็นไม้มงคลของภาคกลาง นิยมนำมาสร้างเสาหลักเมืองหรือวัดมงคล แต่คนในล้านนาเรียกราชพฤกษ์ว่า ลมแล้ง บางแห่งไม่นิยมนำมาปลูกในบริเวณบ้าน ไม้มงคลอื่นๆ อาจจะมีชื่อที่เป็นมงคลพ้องกันทุกท้องถิ่น เช่น ขนุน มะขาม มะยม ดังนั้น ไม้มงคลจึง หมายถึง ไม้ที่มีเนื้อไม้ที่เหมาะสมสำหรับการใช้งานกับไม้ที่มีนามอันพ้องชื่อกับความเป็มงคล ไม้บางชนิดอาจจะไม่ได้อยู่ในเงื่อนไขความเป็มงคลดังที่กล่าวมา แต่หากเป็นไม้ที่นำมาตั้งเป็นชื่อนามเมือง ก็สามารถสถาปนาให้เป็นไม้มงคลได้โดยอัตโนมัติ เชียงใหม่มีต้นยางเป็นไม้ประจำเมือง ไม้ประจำเมืองลำพูน คือ ชีเหล็ก ส่วนเชียงใหม่กาสะลองคำ เป็นต้น

2) **ไม้โพธิ์** นอกจากนี้ไม้ที่ชาวล้านนานิยมนำมาสร้างพระพุทธรูปไม้ คือ ไม้ศรีมหาโพธิ์ ซึ่งมีความเบา และเป็นไม้โพธิ์ของพระพุทธเจ้าโคตมะ กิ่งโพธิ์ที่นิยมนำมาแกะเป็นพระพุทธรูปเป็นกิ่งที่ยื่นไปทางทิศใต้หรือทิศตะวันตก ซึ่งเรียกว่าทักษิณาสาขา และต้องเป็นกิ่งหักเองจึงจะถือเป็นไม้มงคล เพราะคนล้านนาเชื่อว่าผู้ใดตัดมันหรือรานไม้สรี ก็เท่ากับฆ่าศาสนาของพระพุทธเจ้าจะไม่ได้ไปเกิดในยุคพระศรีอาริยมุตไตรย

3) **ไม้แก่นจันทร์ หรือไม้จันทร์หอม** พระพุทธรูปไม้แก่นจันทร์หรือไม้จันทร์หอมนี้พบน้อยมาก แต่ก็ยังปรากฏในกลุ่มจารึกในเมืองเชียงใหม่ วัดดอกคำกล่าวไว้ จ.ศ. 176 (พ.ศ. 2357) ปี่จ้อ (ตาม) วิธีนับแบบกัมโพช (ตาม) ภาษาไทยว่าปีกาบเส็ด เดือนกัตติกาเพ็ญ (ตาม) วิธีนับแบบ) มอญ วันศุกร์ (ตามวิธีนับแบบ) ไทยวันกำเหมา ศรัทธา แสนเมืองมาเป็นผู้ต้นคิดสร้างพระพุทธรูปเจ้าองค์นี้ ทำด้วยแก่นไม้จันทร์

4) **ไม้สะเลียม หรือไม้สะเดา** ไม้สะเลียมเป็นไม้โพธิ์ของพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ และเป็นไม้ที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าโคตมะได้เคยมาจำพรรษาอยู่โคนต้นสะเลียมในพรรษาที่ 12 พระพุทธรูปไม้สะเลียมที่มีชื่อเสียง คือ พระเจ้าไม้สะเลียมหวานที่วัดพระเจ้าสะเลียมหวาน อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน และอีกองค์หนึ่งเช่นเดียวกับที่วัดพระธาตุศรีจอมทอง นอกจากนี้ยังมีพระเจ้าไม้ก้อสะเลียมอีกสององค์ที่วัดก้อสะเลียม อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ (วิไลภรณ์ ศรีป่าซาง, 2554: 69) องค์หนึ่งพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางสมาธิ ชาวบ้านก้อสะเลียมนำไม้สะเลียมซึ่งเป็นต้นไม้ประจำหมู่บ้านให้ช่างชาวเชียงใหม่แกะเมื่อปี พ.ศ. 2514 และอีกองค์เป็นพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร สูง 1 เมตร 50 เซนติเมตร สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2522

ทั้งนี้ นอกจากไม้สะเลียมแล้ว ชาวล้านนายังนิยมไม้ที่เป็นไม้โพธิ์ของพระพุทธเจ้าองค์อื่นๆ มาเป็นวัสดุในการแกะสลักอีกด้วย เช่นไม้กวาว (ทองกวาว) ไม้แคผอย ไม้ไร่ คือ ต้นไทร ไม้สาละกัลยาณะ ไม้นาวากาน ไม้บุณฑุค ไม้ชะล่อ ไม้หมากเกลือ ไม้เตือกา ไม้จวง ไม้สะเลียม ไม้ซางคำ ไม้ประเทียง ไม้จับป่า ไม้ฝาง ไม้กรรณิการ์ ไม้คูลาย ไม้มะขามป้อม ไม้ม่วงขาว เป็นต้น (บำเพ็ญ ะวิน (ปริวรรต), 2538: 19-28)

การวิเคราะห์ประเด็นการสร้างพระพุทธรูปไม้

ประเด็นประวัติความเป็นมาของการสร้างพระพุทธรูปไม้ พบว่า ในตำนานพระเจ้าแก่นจันทน์ได้ชี้ให้เห็นว่า มีการสร้างพระพุทธรูปด้วยไม้แก่นจันทน์ ตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนม์ชีพ แต่จากการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ศิลปะพบว่าการสร้างพระพุทธรูปเกิดขึ้นภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วถึง 700 ปี ซึ่งการที่ตำนานได้แต่งย้อนเรื่องราวกลับไปถึงสมัยพระพุทธเจ้า น่าจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการอ้างอิงพุทธประวัติสำหรับการสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นกับพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ในช่วงดังกล่าว ซึ่งมักพบความพยายามนี้อยู่ในตำนานศาสนาหลายเรื่อง ภายหลังจากความนิยมในตำนานพระเจ้าแก่นจันทน์แดงทำให้เรื่องนี้ไปปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์ สังคหิยวงศ์ พงศาวดารเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย และพงศาวดารโยนก เป็นต้น ทั้งนี้ตำนานพระเจ้าแก่นจันทน์แดงคงแต่งในสมัยพระเมืองแก้วพร้อมกับการสร้างพระเจ้าแก่นจันทน์แดง โดยเล่าประวัติที่รับรู้กันในสังคมขณะนั้น ประกอบพระพุทธรูปที่สร้าง โดยเล่าให้ย้อนกลับไปในพุทธกาล และเล่าเรื่องเรื่อยมาจนกระทั่งถึงสมัยพระเมืองแก้ว

ประเด็นคติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูป โดยเฉพาะคติพระพุทธรูปชะตานั้น เป็นความเชื่อที่พระพุทธศาสนาได้เข้าไปกลมกลืนความเชื่อทางโหราศาสตร์ให้เป็นหนึ่งเดียว พื้นฐานของความเชื่อตามคตินี้คือคนทั้งหลายเกิดมาพร้อมดวงชะตาที่ถูกกำหนดไว้ ซึ่งการเริ่มต้นชีวิตในทัศนะพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นได้ด้วยกระบวนการทางปฏิจสุปปบาท คือ อาศัยเหตุปัจจัยเชื่อมโยงกันโดยไม่ขาดสาย โดยการเกิดในโลกมนุษย์ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง อาทิ พ่อแม่เป็นเชื้อให้ด้วยการผสมพันธุ์ อาศัยธรรมชาติ อาศัยอาหาร เชื่อว่าการเกิดเป็นมนุษย์เริ่มตั้งแต่มีปฏิสนธิวิญญูณ ซึ่งเกิดขึ้นต่อจากจุดจิตในมรณสนธิ อันเป็นดวงจิตสุดท้ายต่อจากชาติก่อน ตายจากชาติก่อนแล้วเกิดทันที ไม่มีระหว่างคั่น ปฏิสนธิจิตนี้แหละเป็นส่วนหนึ่งในการเริ่มต้นของชีวิต 3 อย่างคือ บิดามารดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู (ไข่พร้อมที่จะสืบพันธุ์) และคันธัพพะ (มีปฏิสนธิจิตหรือปฏิสนธิวิญญูณมาอาศัย) ส่วนสิ่งที่นำมนุษย์มาเกิดคือกรรมที่ได้เคยกระทำไว้ในแต่ละชาติ อย่างไรก็ตามคติพระพุทธรูปชะตาที่ปรากฏในคำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปไม้ ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความคิดในการกลมกลืนความเชื่อดั้งเดิมให้เข้ากันกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของชาวล้านนา

ประเด็นอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปไม้ พบว่า มีการเรียงลำดับความคิดของการใช้วัสดุในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปไม้ คือ วัสดุที่หาได้ง่ายในธรรมชาติ วัสดุธรรมชาติที่มีราคาน้อย หรือวัสดุที่ไม่จำเป็นต้องใช้การผลิตที่ซับซ้อน จะได้อานิสงส์ในลำดับที่ต่ำกว่า วัสดุ ยกเว้นกรณีวัสดุนั้นมีความสัมพันธ์กับประวัติพุทธศาสนา หรือประวัติพระพุทธเจ้า จะถูกกำหนดให้ได้รับอานิสงส์มาก แม้ว่าจะเป็นวัสดุที่พบได้ง่ายในธรรมชาติ มีราคาน้อย และใช้การผลิตที่ไม่ซับซ้อนก็ตาม

องค์ความรู้จากการศึกษา

คติความเชื่อพระเจ้าไม้ล้านนา ประกอบด้วย 3 คติความเชื่อสำคัญ คือ 1) คติการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา 5,000 ปี 2) คติเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญให้กับผู้วายชนม์ และ 3) คติเกี่ยวกับพระพุทธรูปประจำเขต มีอานิสงส์การสร้างพระเจ้าไม้จากไม้ต่างๆ ได้อานิสงส์น้อยกว่าจากไม้ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า อาทิ อานิสงส์ใบตอง ใบตาล ใบลานได้อานิสงส์ 5 กัป แผ่นผ้าได้อานิสงส์ 10 กัป ดินเหนียวได้อานิสงส์ 15 กัป ไม้ได้อานิสงส์ 20 กัป งา เขา ได้อานิสงส์ 25 กัป ดินและดินก็ได้้อานิสงส์ 30 กัป ศิลา หิน ได้อานิสงส์ 35 กัป ชิน (ตีบุก) ได้อานิสงส์ 40 กัป ทองแดง ทองเหลือง ทองแดง เหล็ก ได้อานิสงส์ 45 กัป เงินได้อานิสงส์ 50 กัป ผงดอกไม้ได้อานิสงส์ 55 กัป ทองคำที่ได้อานิสงส์ 60 กัป แก้วมณีได้อานิสงส์ 65 กัป ไม้แก่นจันทน์และไม้มหาโพธิ์ได้อานิสงส์ 70 กัป วัสดุที่ใช้ในการสร้าง อาทิ ไม้สัก ไม้โพธิ์ ไม้แก่นจันทน์ หรือไม้จันทน์หอม ไม้สะเลียม หรือไม้สะเดา ฯลฯ

สรุป

ความเป็นมาของพระพุทธรูปไม้ล้านนา ปรากฏประวัติการสร้างสรรค์พระพุทธรูปไม้ในตำนานพระแก่นจันทน์แดงที่ใช้ไม้จันทน์เป็นวัสดุในการสร้างพระพุทธรูป โดยเล่าเรื่องราวย้อนกลับไป ในสมัยของพระเจ้าโคตมะ ทั้งยังได้อธิบายเกี่ยวกับอานิสงส์การต่อนี้ พระพุทธรูป สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นสมัยพระเมืองแก้ว และอาจสร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างพระแก่นจันทน์ โดยเนื้อเรื่องที่แต่งคงได้มาจากเรื่องเก่าแก่ที่รับรู้กันมาก่อนแล้วในอดีต และได้แต่งเรื่องต่อเติมเข้าไปในตอนท้ายถึงสมัยผู้แต่ง พบว่าในชินกาลมาลีปกรณ์ สังคดียวงศ์ พงศาวดารเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย และพงศาวดารโยนก ก็ปรากฏเรื่องราวของพระเจ้าแก่นจันทน์แดงเช่นกัน พระเจ้าไม้ที่มีจำนวนมากในอดีต สะท้อนให้เห็นความหลากหลายและการมีอิสระในการสร้างสรรค์งานทั้งทางด้านรูปแบบของคนหลายๆ กลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือตอนบน พระเจ้าไม้ล้านนาที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดสร้างสรรค์ขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2247 พบที่วัดค้ำะ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ส่วนกลุ่มพระเจ้าไม้ที่สร้างขึ้นใหม่พบว่าสร้างใน พ.ศ. 2512 ก่อนจะลดปริมาณลงและหมดความนิยมในที่สุด ซึ่งมีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงไปของคติความเชื่อเดิมในการสร้างพระพุทธรูปถวายไว้ในพระพุทธศาสนา ปัจจุบันพบการฟื้นฟูการสร้างพระเจ้าไม้ในบางพื้นที่ เช่น จังหวัดน่าน เป็นต้น ไม้มงคลที่นิยมนำมาสร้างสรรค์พระพุทธรูปไม้ เช่น ไม้สัก ไม้ศรี (ไม้โพธิ์) ไม้สะเลียม (ไม้สะเดา) ไม้แก่นจันทน์ ไม้กุ่ม ไม้ขนุน ไม้บุนนาค เป็นต้น โดยพระเจ้าไม้บางองค์ก็สร้างสรรค์ขึ้นจากไม้หลากหลายประเภทรวมกัน

คติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปไม้ล้านนาที่พบในจารึกที่ฐานพระพุทธรูป ได้แก่ 1) คติเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาสมัยพระเจ้าโคตมะที่มีระยะเวลา 5,000 ปี คตินี้เกี่ยวข้องกับเรื่องปัญจจันทรธานในพระพุทธศาสนา หมายถึง การสิ้นสูญ 5 ประการของสิ่งสำคัญในพระพุทธศาสนา ส่งผลต่อให้เกิดการก่อสร้างพุทธศาสนสถานและวัดจำนวนมากให้มีความแข็งแรงมั่นคงถาวร สามารถอยู่ได้จนถึง 5,000 ปี ภายหลังเมื่อศาสนสถานเหล่านั้นจะพังทลายก็ซ่อมให้อยู่ต่อไปจนถึง 5,000 ปี ที่ซ่อมไม่ได้ก็สร้างขึ้นใหม่ทดแทนให้อยู่นานไปจนถึง พ.ศ. 5000 2) คติเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญให้กับผู้วายชนม์ เกิดขึ้นตามความเชื่อที่ว่าเมื่อคนเราตายลงแล้ว กุศลผลบุญและกรรมที่ได้กระทำไว้ในชาตินี้ จะเป็นตัวกำหนดว่าคนๆ นั้น จะไปยังภพภูมิใดตามที่ปรากฏในไตรภูมิ 3) คติเกี่ยวกับพระพุทธรูปประจำชะตาอันเป็นความเชื่อโบราณที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ว่าคนทั้งหลายเกิดมาพร้อมดวงชะตาที่

กำหนดชีวิต ซึ่งบางเวลาดวงชะตาของคนเราก็สามารถตกลงได้และขึ้นสูงได้ การสร้างและถวายพระพุทธรูปไว้ในพระพุทธรูปศาสนาเชื่อว่าสามารถค้าหรือหนุนดวงชะตาได้

อานิสงส์การสร้างพระเจ้าไม้ พบว่า ไม้ที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูปตามตำนาน เช่น ไม้จันทน์ และเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ เช่น ไม้โพธิ์ จะได้รับอานิสงส์มากกว่าการใช้ไม้อื่นๆ ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูป

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2564). **ตำนานพระแก่นจันทน์**. กรุงเทพมหานคร: เอส พี เค การพิมพ์.
- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2548). **สารานุกรมไทยฉบับเยาวชน เล่มที่ 29**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ชัชปนะ ปิ่นเงิน, บรรณาธิการ. (2548). **ปริวรรตและสาระสังเขปของอานิสงส์ล้านนา**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิยม สองสีโย, บรรณาธิการ. (2544). **พระชะตา**. คัมภีร์โหราศาสตร์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วัดพระธาตุช้างค้ำ พ.ศ. 2544. (ยังไม่เผยแพร่).
- พระเกษียรโกศล สุทธิมน (ยางเครือ). (2556). “การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาอันตรายในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธรูปศาสนา**. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- พระยาประชาภิจักรจักร (เข้ม บุนนาค). (2557). **พงศาวดารโยนก**. กรุงเทพมหานคร: ศรีปัญญา.
- พระอุตรคณาธิการ, จำลอง สารพัดนึก. (2530). **พจนานุกรมบาลี-ไทย ฉบับนักศึกษ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- วีรศักดิ์ ของเดิม. (2551). ศิลปกรรมท้องถิ่นทางพระพุทธรูปศาสนาในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. **รายงานวิจัย**. ศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ศิริพงษ์ ศักดิ์สิทธิ์. (2554). คติการสร้างพระพุทธรูปไม้ในล้านนา. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ภาควิชาโบราณคดี. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. (2539). **ปฐมสมโพธิกถา**. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- สมเด็จพระวันรัตน์. (2466). **สังคีตยวงค์ พงศาวดารเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย**. พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาลลักษณมณ). แปล. พระนคร: โรงพิมพ์ไท.
- แสง มนวิฑูร, แปล. (2501). **ชินกาลมาลีปกรณ์**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- องค์การศาสนาประจำปี. (2490). **อุตตมสงฆ์ ฟาเทียน**. พระนคร: โรงพิมพ์เจริญธรรม.
- อดิศักดิ์ ละครเขต. (2560). “การศึกษาวิเคราะห์ทอานิสงส์การบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วารสารธรรมทรรศน์ ปีที่ 17 เล่ม 1 มกราคม-เมษายน**.
- ฮันส์ เพนธ์. (2519). **คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่**. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์สำนักนายกรัฐมนตรี.